

The University of Fiji
(An Entity of Arya Pratinidhi Sabha of Fiji)

CENTRE FOR ITAUKEI STUDIES
Semester 2: Year 2025

FINAL EXAMINATION PAPER

ITK203: READING AND WRITING ITAUKEI LANGUAGE II

Important Instructions to Students:

1. Read the questions, instructions carefully and answer the questions.
2. You are allowed an **extra 10 minutes reading time** (during this time, you are not allowed to write with pen) and **180 minutes (3 Hours) to complete this paper**.
3. Silent, non-programmable calculators are allowed, but not supplied.
4. Write all your answers in the answer booklet provided. If you need extra sheets, please ask from the supervisor. Write your name, course code and student identification number in the answer booklet and in the attendance sheet.
5. This paper contains three (3) sections A, B, C. All questions are compulsory to answer.
6. Write all your answers legibly. The marker has the right to award zero for answers that are not legible.
7. This is a **Closed Book Examination**. The University views plagiarism, cheating and dishonest practice as serious offences and if found, offenders are penalized.

Examination Paper Content (Format):

<u>Section</u>	<u>Question</u>	<u>Content</u>	<u>Marks</u>	<u>Suggested Time</u>
A	1-10	Multiple Choice	10	18 minutes
B	11-14	Long Answer Questions	40	72minutes
C	15-19	Essays (Answer ALL questions)	50	90minutes
		TOTAL	100	180 Minutes

Registered with the Fiji Higher Education Commission as a University under the Higher Education Act 2008.

Registration Certificate Number (RGN0020/11)

WASEWASE A

MULTIPLE CHOICE

(10 na maka)

DIGIDIGI DONU ENA MATANIVOLA

1. Na itukuni se talanoa vei ira na gone sa dua na iwalewale ni veivakatavulici ka rawa ni vakatavulici kina na veika kece qo vaka vo ga e dua.
 - A. vakatavulica eso na dina
 - B. vakatavulica na yaloqqa se yalo bole
 - C. veivakayalolailaitaki
 - D. solia na veivakadeitaki ka tauri ira vata toka na gone
2. Oiratou kece qo na veika bibi eso ka vakavo ga e dua na ka me kila ka cakava o daunitalanoa ena gauna e veivakatavulici kina ena italanoa se tukuni vei ira na gone. E dua ga e sega
 - A. wilika ena ivola nona italanoa
 - B. digitaka na nona italanoa
 - C. kila na nona italanoa
 - D. vakila na nona italanoa
3. Na mataqali vakacacali (literature) cava era vutuniyau kina na noda qase
 - A. vakacacali ena vosa vakatakilakila
 - B. vakacacali ena vosa volai
 - C. vakacacali ena vosa vakatakilakila
 - D. vakacacali ena vosa dewagusu.
4. E dua vei iratou qo e sega ni dina me baleta na tolu na mataqali kila mera vulica se rawata na gone ni o sa navuca na nomu lesoni.
 - A. na skills se vuli tara cava me kilai
 - B. na itovo cava me vulici ka kilai.
 - C. na ivakarau ni yalo cava (attitude&values) cava me vulici ka kilai
 - D. na vakasama cava me vulici ka kilai
5. Na kena yaga na itukuni oya me
 - A. vakatawana na nodra gauna galala
 - B. tukuni ka nanumi tiko kina e veigauna.
 - C. mera vakamarautaki ira kina
 - D. vakamoceri kina

6. A cava na serekali?
- A. vucu ni vanua
 - B. sere lagati ena gauna ni vakacegu
 - C. sere lagati
 - D. sere cavuti buli ena dela ni vakananau titobu
7. E dua vei iratou qo e sega ni dina baleta na nomu vakatavulica e dua na italanoa.
- A. qasenivuli me wilika taumada na italanoa nib era ni vakatavulica.
 - B. vakamacalataka na ibalebale ni ulutaga ni italanoa
 - C. gonevuli ga mera dui wilika ga mai vale ka sega o qasenivuli
 - D. veitalanoataka na suitu ni talanoa ena veiwase yaduataukeni vakavanua
8. Ena "iTaupe e Domomu" ena wase 1, eratou vakarautaka na vuvale nei Sione edua na magiti. A cava na inaki ni magiti oya?
- A. me marautaki kina na nona sa rawata na nona vuli
 - B. me waraki kina ena nona lesu mai vakacakacaka ena mataivalu.
 - C. me marautaki kina na nona sa vakawati
 - D. me marautaki kina na nona sa lesu tale mai ivale.
9. Na i taupe se salusalu cava e rau a vinakata na tubutubu nei Sitaleki me na dau taubena voli ena veigauna kecega?
- A. me muria nodrau ivakasala kei na ivakavuvuli nona itubutubu
 - B. me dau talairawarawa vei ira na qasenivuli
 - C. medau vakarokorokotaki ira na tamata
 - D. me lomana vinaka na watina
10. Ena nona lesu mai Viti o Sitaleki, ni oti vinaka mai na vuli, eratou vakarautaka na nona vuvale e dua na magiti. A cava na yaca ni magiti oya?
- A. vakasenuqanuqa
 - B. vakacirisalusalu
 - C. vakasikasika
 - D. qusi ni loaloa

11. SEREKALI

- a. A cava na serekali? (1 na maka)
- b. A cava e vulici kina na serekali? (1 na maka)
- c. E dau digitaki vakamatau na vosa ni serekali mera tevuka e matada o ira na daubuliserekali na veika bibi eso: A cava so na veika oqori? (2 na maka)
- d. Ena kena vakayatuyatu totoka duadua, a cava e dodonu me cakava e dua na serekali vei keda na wilika se rogoca? (1 na maka)
- e. Na gauna cava era dau serekali kina na qase? (1 na maka)
- f. Vola eso na ka e vinakati ena vola serekali (2 na maka)
- g. A cava na serevasi. Vola eso na kena ivakaraitaki. (2 na maka)

(10 na maka)

12. Veisataki ira mada na gacagaca ni talanoa, serekali kei na drama ena yasana mawi ki na kena ibalebale donu ena yasana matau.

	Gacagaca ni vakacacali		Kena ibalebale
1	Talanoa	a	vakacavari vakavinaka na italanoa, ka kauta vata mai na yalo vakacegu vei dauniwilivola
2	Koya e vakabibitaki	b	ivakavuvuli me baleta na bula ni tamata ka vinakata o daunitalanoa mera wililka ka vakasamataka na dauwilivola.
3	Veicoqacoqa	c	na kena vakaraitaki ena itekivu ni talanoa na vanua, gauna kei na ituvaki ni vanua me tauyavu kina na italanoa.
4	Vakatakilakila	d	sa vakameautaki na duidui ka koto ena veicoqacoqa se veileti, ka sa qai kena ikaukau mai e vuqa na veika ka vu mai ena veivakaduavatataki a vakayacori
5	Viko	e	Vanua e vakilai kina na uqe ni yalo se vakasama e cecere duadua
6	Yavu	f	E drete kina na yalodra na dauwilivola o daunitalanoa ni tauyavutaki e dua na veicoqacoqa
7	Lutua	g	vakayagataki e dua na tamata se dua na ka se kila vakacakacaka me dusia e dua tani tale na ibalebale mai na kena ibalebale dina, vakauasivi na veika e sega ni rawa ni laurai ena matada.
8	Uto ni vakasama	h	E dua na veivala, veiba, veileti se veidresu qanibulu se duidui ni vakasama e yaco koto ena kedrau maliwa e lewe rua ena italanoa.
9	Yamotu	i	na tukunitaki ni dua se levu na ka e yaco ka tuvani me muria na gauna era yaco kina.
10	Bunu	j	E dua vei ira na talanoataki ka vakabibitaka o daunitalanoa me vakadewataka na nona ivakavuvuli.

(10 na maka)

13. NA VEIVAKATAVULICI ENA ITALANOA DEWAGUSU

E dua na gaunisala ni veivakatavulici na veitukuni se italanoa dewagusu ka sa vakadinadinataki ni mana sara vakalevu kevaka e vakarautaki koya 5inaka o qasenivuli, na daunitalanoa. Vakamacalataka mada vakavinaka na veika bibi eso me vakarautaki koya yani kina o daunitukuni kevaka ena vakayagataka na iwalewale ni veivakatavulici qo me vakadewataka kina eso na dina se ivakavuvuli vei ira na gonevuli.

(10 na maka)

14. NA VAKACACALI ENA VOSA DEWAGUSU

- a) A cava na vakacacali? (1 na maka)
- b) A cava na noda vakacacali taumada o keda na itaukei? Vakamacala mada kina. (1 na maka)
- c) E vakacava sara mada na ilakolako ni kena volai na vola itukutuku? (1 na maka)
- d) A cava na kedrau duidui na italanoa kei na itukuni? (2 na maka)
- e) A cava na kena yaga na itukuni? (1 na maka)
- f) Na ivola tamata e va na kena wase. Vola mada na va na wase oqori. (2 na maka)
- g) Vakamacala mada ena ka o kila me baleta na nodra ivola gauna na qase taumada? (2 na maka)

(10 na maka)

WASEWASE C ESSAYS (Sauma kece na lima na taro)

(50 na maka)

15. VOSA E MATANALEVU

Na vuli sa sala ni veituberi levu duadua. Na inaki ni veituberi me kune na bula; ni sa rawa na bula, sa yaco na marau kei na vakacegu. Sa nodra gagadre na Goneturaga Bale, na Gonemarama Bale kei na Sau kei Viti me tuberi na gone, na kawabula, me bula, ia me bula ena bula vakaitaukei.

Vola na nomu vosa ena soqo ka yacana na “Siga ni Taukei ni Vanua” ka ra tiko kina na itubutubu kei na dauniveisusu, qasenivuli, vakaillesilesi vakamatanitu kei na lewenivanua Itaukei raraba.

Me nomu ulutaga oqo: **“NA TUBERI NI GONE ENA BULA VAKAITAUKEI”**

(10 na maka)

16. NA VAKATASUASUA

Wilika mada vakavinaka na ivakamacala ni dua na veitalanoa ka rau vakaitavi kina e dua na gonetagane kei na dua na goneyalewaa. Vola mada na nodrau veivosaki (dialogue) me veiganiti ga kei na vanua e vakayacori kina kei na itovo ni yalo se rai ka vakauasivi na kena vakabasikataki na vakasama e rau veiwaseitaka tiko.

SUA MALUA E DELA NI WAI

E rogo memela ka vakaciriloloma tu na ivakatagi. E vesuka sara ga na nodra vakasama na gonetagane kei na goneyalewa na kataremoro ni cina duiroka ka kauta vakayawa sara tu ga na nodra vakananau. E drodro vakawai tu mai na veimataqali vosa mai na gusudra na gunu yaqona ni valagi. E ra kamoko ka mai veisuayaki tu yani vakamalua yarurua ena tamela ni vakatagi o ira na veitau. E curu maliwa tale tu ga yani na vosa ni wede, vosa ni veiba ka kena ilutua na vosa ni veitemaki.

E mokomokowaliliva tu na nodra sau kei na mama na goneyalewa, kuria tu yani na boivinaka ni nodra sede. Era matasarasara na goneyalewa ena nodra vakadikevi ira toka na cauravou momoqaqa mata vinaka ka wananavu ni ra dui lave tu na medra wai ni marau. Ena dela gona ni mateni oya, e sa laki talaucaki rawa kina na vosa ni gagano nei gonetagane vei goneyalewa.

Vakacavara mada na veivosaki ogo me rawa ni buli kina e dua na vakatasuasua lekaleka. E sa tekivutaka tiko na veitalanoa o gonetagane ena vakabula.

Gonetagane: Ni bula vinaka se Bula vinaka lewa!

(10 na maka)

17. NA VEIVAKATAVULICI ENA ITALANO DEWAGUSU

E dua na gaunisala ni veivakatavulici na veitukuni se italanoa dewagusu ka sa vakadinadinataki ni mana sara vakalevu kevaka e vakarautaki koya vinaka o qasenivuli, na daunitalanoa. Vakamacalataka mada vakavinaka na veika bibi eso me vakarautaki koya yani kina o daunitukuni kevaka ena vakayagataka na iwalewale ni veivakatavulici qo me vakadewataka kina eso na dina se ivakavuvuli vei ira na gonevuli.

(10 na maka)

18. VAKATAVULICI NI SEREKALI SE VAKATASUASUA

Vakamacalataka mada na veika mo vakayacora ena nomu vakatavulica e dua na serekali se vakatasuasua. Tuvana sobu na veitarataravi ni veivakatavulici.

(10 na maka)

19. IVOLA NI TALANO – NA ITAUBE E DOMOMU

Ena ivola ni talanoa ka yacana “Na ITaube e Domomu” e vakaibalebale sara vakalevu ki na noda bula vakauasivi vei kemuni na itabagone ko ni lako curuma jiko na nomuni bula vakavuli. Tasereka mada eso na idusidusi yaga me kabasi ni nomuni bula ena drake ni bula bolebole o ni lako curuma tiko edaidai

(10 na maka)

Sa cava eke na veitarogi